

«Історія Голокосту і права людини» Початок проекту

25–27 листопада 2011 р. під Києвом пройшов перший семінар нового проекту Українського центру вивчення історії Голокосту та Всеукраїнської освітньої програми «Розуміємо права людини» – «Історія Голокосту і права людини». Початок проекту вже було анонсовано в попередньому числі бюлетеня, там само було зазначено про підтримку проекту з боку Королівства Нідерландів та Програми Матра.

Не витрачаючи багато часу на повторення опису проекту, хотілося б звернутися до основних викликів, які постали перед 25 учасниками проекту. Їх, до речі, було обрано з 65 охочих, котрі заповнювали й надсилали на адресу Українського центру вивчення історії Голокосту заявки та мотиваційні листи. Учасниками стали вчителі історії та суспільних дисциплін із різних міст України, а також студенти-історики. Організатори свідомо обирали учасників із різних сфер професійної і громадської діяльності (вчителі, студенти, активісти, учасники НУО, фахівці з історії Другої світової війни, правозахисники тощо), адже й завдання перед ними стоять непрості: дослідити можливості інтеграції тем історії Голокосту і прав людини. Як пов'язане становлення сучасної концепції прав людини з уроками Другої світової війни та Голокосту? Яким чином на правничому та гуманітарному рівні було зроблено висновки з цих подій? Які саме висновки? Як, використовуючи приклади й документи з історії Другої світової війни та Голокосту, можна розкрити теми поваги до прав людини і становлення громадянського суспільства? Яким чином, змістовно й методично, об'єднати вивчення згаданих тем у рамках шкільної освіти та позашкільної діяльності? Які ключові події та змістовні місточки виділити? Як прилаштувати матеріал до вікових та психологічних особливостей учнів, залучити їх до процесу навчання? Це лише невелика частина питань, на які учасники та організатори проекту взялися шукати відповіді протягом наступного року. І пошук не обіцяє бути простим, але напевне цікавим та мотивуючим.

Повертаючись до програми першого семінару, можна лишень уявити, наскільки широкий спектр тем учасники обговорили упродовж перших кількох днів. Дуже непросто було триматися саме лінії порівняння та дослідження спільностей у встановленні сучасної концепції прав людини з огляду на історію Голокосту. Але це вдалося завдяки високому рівню підготовки учасників, коли стало можливим досліджувати явища, замість описувати їх.

Робота у перший день розпочалася з дослідження поняття людської гідності – як засадничого поняття і джерела прав людини й того, що всіляко намагалися заперечити нацисти та їхні спільники, реалізуючи свою програму «остаточного розв'язання єврейського питання». На прикладі художніх текстів та спогадів про пережите Елі Візеля (уривки з «Ночі»), Примо Леві (уривки з «Чи це людина?») та р. Давида Кахане про о. Андрея Шептицького (уривки зі «Щоденника львівського гетто») учасники досліджували концепт людської гідності, насажену систему її заперечення та шляхи протистояння цьому. Виводили неозначуване поняття зі співчуття і співпереживання жертвам терору; усвідомлення унікальності людської особистості та наявності її гідності й прав уже від самого факту народження людиною; неможливість, попри усі спроби, відібрати людську гідність, а отже заперечити людське буття і права особистості.

Цю розмову продовжила бесіда про основні ключові події з історії Голокосту та про основні ознаки прав людини й визначення цього поняття. Обговоривши основні позиції, учасникам стало простіше орієнтуватися у матеріалі, що став темою наступного дня.

День другий пройшов у дослідженні понять законності та справедливості. Адже нацистський режим та його спільники створили таку систему, коли абсолютно законним (і навіть необхідним за законом), за малими винятками, було дискримінувати, принижувати, грабувати і вбивати людину, а її захист став протизаконним і небезпечним для життя. На

яскравих прикладах учасники дослідили, що у роки Другої світової війни бути законослухняним означало ставати злочинцем або співучасником у злочині, а задля того, щоб лишитися людиною, треба було мати сміливість порушувати закон і бути злочинцем в очах тієї влади з усіма відповідними наслідками.

Ці проблеми, як і більшість інших, було розглянуто на основі аналізу джерел із часів Голокосту та сучасних їх відповідників, наприклад, Нюрнберзьких законів та каталогів прав людини, розпоряджень цивільної окупаційної влади на «підкорених» територіях тощо.

Закінчився семінар дослідженням ролі громадянських інституцій та громадянської непокори як одного із засобів захисту прав людини. Ті дії на захист власної гідності, які на момент Другої світової війни були лише особистим вибором кожної окремої людини чи організації, сьогодні законодавчо закріплені, а «внутрішні» справи держави – підконтрольні обмеженням міжнародними інституціями та міжнародним правом.

Перший семінар став гідним початком тривалого й комплексного проекту. Він лише відкрив напрями до подальших дискусій та індивідуальної роботи учасників. Наразі на них чекає перший дистанційний курс, який буде спрямований на пошук формального і неформального місця в освітніх програмах та вимогах нашої країни для викладання і впровадження цих тем, глибшого ознайомлення з першоджерелами й теоретичними текстами, які буде надіслано учасникам згідно з їхніми побажаннями на семінарі. Очікується, що на другому очному семінарі, який заплановано на березень, вдасться виробити конкретні навчальні плани, вправи та рекомендації для інтеграції тем історії Голокосту та прав людини між собою та в освітній простір України.

До слова, за здобутками проекту можна стежити у спеціальній опції сайту Українського центру вивчення історії Голокосту, що має таку саму назву – «Історія Голокосту і права людини».

*Віталій Бобров,
координатор проекту (УЦВІГ)*